

Türk İnşaat Firmalarının Yurtdışı Projelerde İşçi Sağlığı, İş Güvenliği ve Çevre Uygulamalarına Bakışı - Rusya Federasyonu Örneği

Aslı Pelin Gürgün¹, O. Serkan İleri²

Özet

İnşaat projelerinin uluslararası normlara uygun olarak işçi sağlığı, iş güvenliği ve çevre uygulamaları esas alınarak yönetilmesi, son yıllarda özellikle uluslararası projelerde oldukça önemli hale gelmiştir. BDT ülkeleri, Orta Doğu, Avrupa ve Kuzey Afrika ülkelerini kapsayan çok geniş bir bölgede değişik ölçeklerde projeler üstlenen Türk inşaat firmaları da bu yaklaşımın gerektirdiği kuralları uygulamak durumunda kalmışlardır. Bu çalışmada, söz konusu coğrafyada üstlenilen projeler bakımından önemli bir paya sahip olan Rusya Federasyonu'nda faaliyet gösteren Türk firmalarının yürüttükleri projelerde işçi sağlığı, iş güvenliği ve çevre uygulamaları konularına bakış açılarının incelenmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda bir anket çalışması yapılmış, işçi sağlığı, iş güvenliği ve çevre uygulamalarının (1) çalışanların milliyetleri ile arasındaki ilişki, (2) proje uygulama süresine etkileri ve (3) proje maliyetine etkileri araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlarla mevcut durumun çerçevesini belirlemek ve daha üst uygulama seviyelerine erişebilmek için atılması gereken adımların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşçi Sağlığı, İş Güvenliği, İnşaat Sektörü, Rusya, Türk Müteahhitleri.

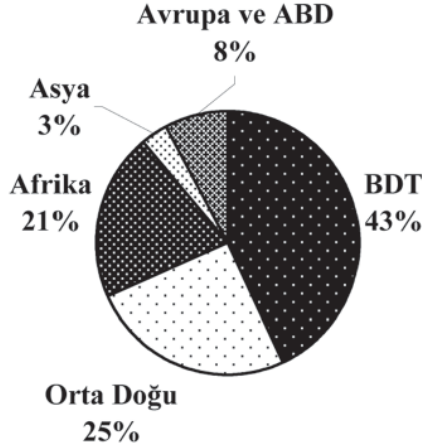
Giriş

Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri sektörü, yetişmiş insan gücü, teknik birikim ve hızlı teknolojik adaptasyon yeteneği, iş deneyimi ve disiplini, coğrafi konumu, bölge ülkeleri ile siyasi ve kültürel yakınlığı gibi avantajlarının kullanılması sayesinde 1972'den 2010'a kadar kadar 90 ülkede 190,2 milyar Dolar değerinde 5977 proje üstlenmiştir (Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2010). Müteahhitlik firmalarının söz konusu yıllar arasında üstlendikleri projelerin bölgelere göre dağılımı Şekil 1'de görüldüğü gibidir.

¹ Okan Üniversitesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü, İstanbul. - pelin.gurgun@okan.edu.tr

² Merton Construction and Engineering Ltd. Şti., Yönetim Kurulu Üyesi, Moskova, Rusya. - serkan.ileri@merton-stroy.ru

Toplam Proje Bedeli (milyar \$)

Şekil 1 - Türk Müteahhitlik Firmalarının Bugüne Kadar Üstlendikleri Projelerin Bölgelere Göre Dağılımı

Bu dağılımda en büyük pay Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) aittir. Rusya Federasyonu ise 34 milyar dolar (%17.9) toplam proje bedeli ile faaliyet gösterilen tüm ülkeler söz konusu olduğunda en büyük paya sahip olan ülke durumundadır. DTM'nin sahip olduğu verilere göre 2010 yılına bakıldığında sıralamada dördüncü ülke konumundadır (1.7 milyar dolar ve %8.4 pay). Türk müteahhitlik firmaları Rus pazarına SSCB'nin son yıllarından itibaren girmeye başlamış ve yıllar içinde daha fazla proje üstlenerek faaliyetlerini arttırmışlardır (Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2006).

Söz konusu iş hacimlerinin yüksek olması, yabancı firmalarla, özellikle Avrupa ve Amerikan firmalarıyla ortak projeler üstlenilmesi, Türk müteahhitlik firmalarının şantiyelerde işçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarına bakış açısını değiştirmiş, ilk zamanlarda yasal zorunluluklar nedeniyle olsa da, daha sonraları özellikle yönetim kadrolarındaki bilinçlenme ile bu konulara gösterilen ilgi artmıştır. Öte yandan, Rusya ve Türkiye'nin ayrı ayrı olarak incelendiğinde, ölümlü iş kazası oranları açısından 2002-2008 yılları arasında Hindistan'ın ardından gelen iki ülke olması (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü), bu konuların neden dikkatle durulması açısından önemlidir.

Bu çalışmada, Rusya Federasyonu'nda faaliyet gösteren Türk inşaat firmalarının işçi sağlığı, iş güvenliği ve çevre uygulamalarına bakış açısı irdelenmiştir. Bu doğrultuda üç ana başlık altında toplam dokuz soru içeren bir anket düzenlenerek firmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Anket çalışmasındaki ana başlıklar temel olarak işçi sağlığı, iş güvenliği ve çevre uygulamalarının aşağıda belirtilen konularla ilişkilerini incelemeyi hedeflemiştir:

- (1) çalışanların milliyetleri ile arasındaki ilişki
- (2) proje uygulama süresine etkileri
- (3) proje maliyetine etkileri

Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Yukarıda belirtilen konuları kısaca kapsayacak şekilde hazırlanan anket sorularına yanıt veren firmaların sayıları Tablo 1'de görüldüğü gibidir.

Tablo 1 - Anket sorularını cevaplayan firma sayıları

Anket Bölümü	Soru sayısı	Yanıtlayan firma sayısı
Çalışanların milliyetleri ile ilişki	3	28
Proje uygulama sürecine etkiler	3	21
Proje maliyetine etkileri	3	21

İşçi güvenliği, İş Sağlığı ve Çevre Uygulamalarının Çalışan Uyuğu ile İlişkisinin Değerlendirilmesi

Birinci bölüm işçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamaları ile çalışanların uyuru arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi hedeflemiştir. Rusya Federasyonu'nda gerçekleştirilen projelerin farklı kapsamları (altyapı, üstyapı, spor kompleksleri, sağlık tesisleri vs.), üstlenilen projelerin büyüklüğü nedeniyle değişik ülkelerden ve kültürlerden gelen firmalar sürece dahil olmuş ve bunun sonucunda değişik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu bölümden elde edilen sonuçlar Tablo 2 ve Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 2 - Soruların Değerlendirilmesi (Soru 1 ve 2)

No.	Soru	Evet	Hayır
1	Sizce çalışanın uyuru, bu kişinin işçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarına bakış açısını etkiler mi?	%71.4	%28.6
2	İnşaat firmasının ülke orijini veya yöneticilerinin uyuru ilgili firmanın işçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarına bakış açısını etkiler mi?	%75.0	% 25.0

Tablo 3 - Soruların Değerlendirilmesi (Soru 3)

No.3	Rusya Federasyonu'nda görev yapan çalışanları uyurklarına göre, işçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarına bakış açısından değerlendiriniz(%)											Yanıtlayan firma
	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%	
Rus		25%	14.3%	7.1%	7.1%	25%	3.6%	7.1%	7.1%	3.6%	0%	28
BDT	0%	16%	24%	16%	12%	12%	12%	8%	0	0	0	25
Türk	%3.6	%3.6	%10.7	25%	3.6%	21.4%	14.3%	3.6%	10.7%	3.6%	0%	28
Doğu Avrupa	8.3%	4.2%	4.2%	4.2%	8.3%	16.7%	8.3%	16.7%	12.5%	12.5%	4.2%	24
Batı Avrupa	8.3%	0%	0%	0%	0%	8.3%	0%	12.5%	29.2%	25%	16.7%	24
Diğer ülkeler	0%	0%	0%	0%	25%	50%	0%	0%	0%	0%	25%	4

Bu bölümdeki sorulardan elde edilen sonuçlar incelendiğinde, yanıt veren firmalar için, çalışan uyuruğunun işçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarına bakış açısı ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Bunun ötesinde, firmanın orijini ve yönetim kadrosunda görev alan personelin uyuruğunun, bu konulara yaklaşımı etkilediği ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca görüşülen firma yönetici ve mühendislerinin tecrübesine göre değişik ülke çalışanlarının yaklaşımlarının farklı olduğu tespit edilmiştir.

İşçi güvenliği, İş Sağlığı ve Çevre Uygulamalarının Proje Süresine Etkilerinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde, araştırma konusu başlıklarının projeye getirdiği ilave iş yükü, verimliliğe etkisi, olası zaman kayıpları, tamamlanma süreleri, olası olumsuz etkilerin nedenleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bölümün ilk sorusu, işçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarıyla ilgili olduğunu ve proje sürecini, performansını etkilediğini düşündükleri konuların belirlenmesi ile ilgilidir. Tablo 4'de görüldüğü üzere, farklı bakış açıları söz konusudur. Ağırlıklı bir bölümü alınan önlem ve uygulamalarının yapılan işlerde belirgin bir verim kaybına neden olmadığını düşünmektedir (42.9%). Buna karşın 23.8%lik bir oranla verimi düşürdüğü, zaman kayıplarına neden olduğunu düşünen firma çalışanları da bulunmaktadır. Tam tersi düşüncede olanlar, yani olası kazaları engellediği için olası iş duraklamaları ortadan kaldırdığını, ilgili bürokratik işlemlerin azaldığını düşünenler de mevcuttur (33.3%).

Tablo 4 - Soruların Değerlendirilmesi (Soru 4)

No.4	İşçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamaları ile ilişkili olduğunu düşündüğünüz maddeleri işaretleyiniz.	Oran	Yanıtlayan firma
	Güvenlik önlemleri yapılan işlerin verimliliğini azaltarak zaman kayıplarına neden olmaktadır	23.8%	5
	Yapılan işlerde belirgin bir verim kaybına neden olmamaktadır	42.9%	9
	Aslında genel olarak tüm işlerdeki verimliliği artırmakta, ağır yaralanma ve ölümlü kazalara bağlı olarak yaşanabilecek iş durdurma sürelerini ve ilgili yapılması gereken işleri azaltmaktadır	33.3%	7

Toplam proje süresi düşünüldüğünde, işçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarının çok sıkı uygulanması ve takip edilmesi gereken projeler ile bu konuların bu kadar önemli olmadığı projelerin tamamlanma sürelerinin karşılaştırılması istediğinde, Tablo 5'te görülen sonuçlar elde edilmiştir. Bu bölümün son sorusunda ise, bu uygulamaların sahada yapılan işleri yavaşlatıp verimliliği düşürmesi durumunda olası nedenleri araştırılmıştır.

Tablo 5 - Soruların Değerlendirilmesi (Soru 5)

No.5	İşçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarının çok sıkı uygulanması gereken projeler ile daha az önemli olduğu projelerin tamamlanma sürelerini karşılaştırınız	Oran	Yanıtlayan firma
	Daha erken	23.8%	5
	Daha geç	47%6	10
	Aynı sürede	28.6%	6

Tablo 6 - Soruların Değerlendirilmesi (Soru 6)

No.6	İşçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamaları verimliliği düşürdüğünü durumların nedenlerini işaretleyiniz	Oran	Yanıtlayan firma
	İşçiler işe başlamadan önce hazırlık yapmaları gerektiği için işler yavaşlamaktadır	28.6%	6
	Vardiyalar arasındaki zaman kayıpları	4.8%	1
	İlgili yöneticinin kendi insiyatifıyla veya kişisel olarak aldığı kararlar	47.6%	10
	Uygulama ve önlemlerin çalışanlar tarafından nasıl uygulanacağını bilinmemesi	61.9%	13
	Saha çalışanlarının uygulama ve önlemlere gerekli önemi vermemeleri nedeniyle sahadan uzaklaştırılmaları	14.3%	3

İşçi güvenliği, İş Sağlığı ve Çevre Uygulamalarının Proje Maliyetine Etkilerinin Değerlendirilmesi

Bu bölüm, işçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarının proje performansı kriterlerinden biri olan maliyet üzerine etkileri ile ilgili soruları kapsamaktadır. Sorular ve alınan yanıtlar Tablo 7, 8, ve 9'da gösterilmiştir. Yanıt verenlerin %33.3'ü alınan önlemler ve uygulamalar nedeniyle ortaya çıkan ilave maliyetin toplam proje maliyetinin %1-2'si oranında olduğunu belirtmişlerdir. %47.5'i 20 milyon USD ve üzeri projelerde bu konuların daha önemli olduğu ve öne çıktığını ifade etmiştir. Değişik sertifika ve programlar bu uygulamaların standartlaştırılması ve kullanımının artırılmasını hedeflemektedir. ISO 14001 veya benzer standartlar bu amaca hizmet etmektedir. Ankete yanıt veren firmalardan %42.9'u, alınan sertifikalardan ziyade sahada uygulanmasının daha önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 7 - Soruların Değerlendirilmesi (Soru 7)

No.7	İşçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarının toplam proje maliyetine etkilerini belirtiniz	Oran	Yanıtlayan firma
	0 - 1%	19%	4
	1 - 2%	33.3.%	7
	2 -3%	14.3%	3
	3 -4%	14.3%	3
	4 - 5%	9.5%	2
	5 - 6%	4.8%	1
	> 6%	4.8%	1

Tablo 8 - Soruların Değerlendirilmesi (Soru 8)

No.8	Sizce hangi büyüklükteki projeler işçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarının kullanılması açısından daha uygun ve yaygındır?	Oran	Yanıtlayan firma
	0 1m USD	0%	0
	>1m USD	4.8%	1
	>5m USD	9.5%	2
	>20m USD	19%	4
	>50m USD	19%	4
	>150m USD	9.5%	2
	Büyüklüğü ne olursa olsun gereklidir	38.1%	8

Tablo 9 - Soruların Değerlendirilmesi (Soru 9)

No.9	İnşaat firmaları ISO 14001 veya benzeri sertifikaları almak için bütçe ayırmalı mıdır? Çaba harcamalı mıdır?	Oran	Yanıtlayan firma
	Kesinlikle gereklidir	28.6%	6
	İyi olabilir, ancak projenin büyüklüğüne, karlılığına, cirosuna vb. bakılmalıdır	23.8%	5
	Olsa iyi olur ama çok etkisi olmaz	0%	0
	Sertifika almakla bu konu çözülmez, daha çok sahada uygulanması gereken konulardır	42.9%	9
	Bunun için gönüllü olmak ve inanmak gerekir, sertifikaya gerek yoktur	4.8%	1
	Kesinlikle değildir	0%	0

Sonuçlar

Türk müteahhitlerinin yurtdışında gerçekleştirdikleri projelerle birlikte ulaştıkları başarılar özellikle son yıllarda oldukça dikkat çekicidir. İş güvenliği, iş sağlığı ve çevre ile ilgili konuların gündeme gelmesi, yurtiçindeki projelerden ziyade yurtdışında gerçekleştirilen projeler sayesinde olmuştur. Bu anlamda önemli bir paya sahip olan Rusya Federasyonu ve burada iş yapan Türk müteahhitlerinin yapılan işlerin cirosu, karlılık payı, büyüklüğü gibi kavramları ile birlikte, çalışanların güvenliği ve sağlığı, çalıştıkları ortamların, kullandıkları malzemelerin ve kullanım şekillerinin, kısaca süreçlerini çevreyi koruyucu yönde gelişmesi önemlidir. Burada görev yapan personelin de bu konulara bakış açıları zamanla olumlu yönde değişmiş ve gelişmiştir. Çok uluslu projelerde görev yapan bu personel, değişik kültürlerden gelen insanlarla birarada çalışarak farklı bakış açılarını gözlemleme şansına sahip olmuşlardır. Bu çalışma sonucunda Rusya Federasyonu'nda görev yapan mimar ve mühendislerin tecrübelerine göre, işçi güvenliği, iş sağlığı ve çevre uygulamalarına bakış açılarının çalışanların uyruğuna göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Çalışanların önemli bir kısmı, bu konulara dikkat etmek için alınan önlemlerin, projenin toplam performansına çok ciddi bir yük getirmediğini, tam tersine olası bazı kazaları önceden önleyerek zaman kayıplarını engellediğini düşünmektedir. Anketi yanıtlayan firmaların önemli bir kısmı, toplam proje maliyetine çok düşük bir oranda

ilave getireceğini, buna karşın proje büyüklüğü ne olursa olsun bu önlemlerin ve uygulamaların mutlaka hayata geçirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Kaynaklar

Dış Ticaret Müsteşarlığı (2010). Yurtdışı Müteahhitlik ve Teknik Müřavirlik Hizmetleri Genel Notu. <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ANL/YurtDisiMuteahhitDb/sector/sector.doc/>. Eriřim tarihi: 14.06.2011.

Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlařmalar Genel Müdürlüğü (2006). Rusya Federasyonu. <http://www.foreigntrade.gov.tr/dtmadmin/upload/ANL/YurtDisiMuteahhitDb/ul-keler/rusya-mut.raporu.pdf/> . Eriřim tarihi: 14.06.2011.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı alışma Genel Müdürlüğü. <http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/cgm.portal?page=haber&id=haber1/>. Eriřim tarihi: 14.06.2011.